

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

TEINE OSAKOND

KOHTUOTSUS

Kaebus nr 61913/15
Kohtuasi Arvo ja Maie MERISALU vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (teine osakond), olles 2. oktoobril 2018 kokku tulnud komiteena, kuhu kuuluvad
esimees Ledi Bianku,
kohtunikud Jon Fridrik Kjølbro, Ivana Jelić
ja *osakonna sekretäri asetäitja* Hasan Bakırcı,
võttes arvesse 10. detsembril 2015 esitatud eespool nimetatud kaebust,
võttes arvesse vastustajariigi esitatud seisukohti ja sellele vastuseks esitatud kaebajate seisukohti,
olles pidanud nõu, teeb järgmise otsuse.

ASJAOLUD

1. Kaebajad Arvo ja Maie Merisalu on Eesti kodanikud, kes on sündinud vastavalt 1960. ja 1962. aastal ning elavad Saare maakonnas. EIK-is esindas neid Tallinnas tegutsev advokaat J. Saar.
2. Eesti Vabariiki (edaspidi: riik) esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

A. Kohtuasja asjaolud

3. Kohtuasja asjaolud, nagu pooled on need esitanud, võib kokku võtta järgmiselt.
4. Kaebajad olid kostjad tsiviilasjas, milles hageja nõudis varalise kahju (saamata jäänud tulu) hüvitist summas 7132,62 eurot hageja külvatud rapsi loata hävitamise eest kaebajate poolt. Menetluses esitasid nii hageja kui ka kaebajad kahel korral väiteid ja tõendeid kahju arvutamise kohta, eelkõige selle kohta, kuidas hinnata rapsi kogust, mida hageja oleks saanud, kui seda ei oleks hävitatud, mis hinnaga oleks seda müüa saanud ja milliseid kulusid ei pidanud hageja saagi kaotamise tõttu kandma. Kaebajad esitasid tõenditena üldist statistilist informatsiooni rapsi keskmise saagikuse kohta riigis, keskmise ostuhinna kohta ja kulukalkulatsioone.
5. Hageja esitas Pärnu Maakohtule oma viimased seisukohad ja tõendid menetluses 24. novembril 2014. Ta kordas juba varem esitatud väiteid ja kalkulatsioone. Samuti esitas ta oma väidete ja kalkulatsioonide toetuseks mõningaid lisatõendeid. Neid seisukohti ja tõendeid kaebajatele kättesaadavaks ei tehtud.
6. Kaebajad esitasid oma lõplikud seisukohad 4. detsembril 2014, kuid ei esitanud lisatõendeid kahju arvutamise kohta. Nad tõid esile, et kuna hageja ei olnud 24. novembri 2014. aasta tähtajaks uusi väiteid ega tõendeid esitanud, tuleb järeldada, et hageja ei olnud tähtajast kinni pidanud.
7. 12. detsembri 2014. aasta otsusega rahuldaski Pärnu Maakohus hagi osaliselt ja mõistis

hageja kasuks välja 5377 eurot. Maakohus märkis, et menetlusosalised ei olnud esitanud selgeid tõendeid kahju arvutamise kohta, ja arvutas hüvitise täpse summa oma kaalutusõiguse alusel, võttes arvesse kostjate argumente ja põhimõtet, et väljamõistetavast hüvitisest tuleb maha arvata mis tahes kasu, mida kannatanu tänu põhjustatud kahjule sai, eelkõige kannatanu säästetud kulud. Maakohus leidis, et hageja oli tõendanud rapsi eeldatava müügihinna. Eeldatava saagikuse arvutas maakohus hageja pakutud saagikuse (eriti tema naabri oma) ja kaebajate pakutud saagikuse kaalutud keskmise alusel. Säästetud kulude kohta leidis maakohus, et ei saa tugineda kaebajate esitatud statistilistele andmetele suuremate põllumajandusettevõtete kohta, kuid kahekordistas sellegipoolest hageja pakutud summa, vähendades sellega kahjuhüvitist. Otsuse kirjeldavas osas viitas kohus muu hulgas hageja esitatud viimastele seisukohtadele.

8. 12. jaanuaril 2015. aastal esitasid kaebajad apellatsioonkaebuse. Nad viitasid asjaolule, et hageja viimaseid seisukohti ja tõendeid ei olnud neile kättesaadavaks tehtud ja et nad said nimetatud seisukohtadest teada alles esimese astme kohtu otsusest. Nad märkisid, et neil oli võimalik hageja viimaste seisukohtade ja tõenditega tutvuda 7. jaanuaril 2015. aastal ja et apellatsioonkaebuses ei esitanud nad lihtsalt oma varasemaid seisukohti uuesti, vaid esitasid ka vastuseid hageja viimastele seisukohtadele ja tõenditele. Kaebajad vaidlustasid Pärnu Maakohtu tehtud hageja säästetud kulude kalkulatsiooni ja rapsi saagikuse kaalutud keskmise meetodi kasutamise. Lisatõendina soovisid nad esitada statistilist informatsiooni rapsi keskmise saagikuse kohta maakonnas ja 2010. aastal toimunud põllukultuuride kasvatamise võistluse brošüüri (näitamaks, et hageja eeldatav saagikus ei saanud oleneda ainuüksi tema põllu asukohast ja see ei saanud olla nii suur, kui ta väitis, ning et hageja oli kasutanud võistluse võitjast erinevat kasvatusmeetodit ja et viimase kulud olid olnud hageja väidetust märkimisväärselt suuremad).

9. 17. märtsil 2015. aastal toimunud kohtuistungil ei võtnud Tallinna Ringkonnakohus toimikusse ühtki lisatõendit menetlusosalistelt, sest kaebajad oleksid võinud esitada neid tõendeid (vt punkti 8 eespool) juba maakohtus toimunud menetluses ja puudusid põhjused, miks seda ei oleks teha saanud.

10. 1. aprilli 2015. aasta otsuses leidis Tallinna Ringkonnakohus, et hageja viimaste seisukohtade ja tõendite kaebajatele saatmata jätmisega oli Pärnu Maakohus rikkunud menetlusnorme. Kuid ringkonnakohus leidis, et see rikkumine ei mõjutanud asja tulemust ja kaalutusõigust kasutades kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramisel ei ületanud Pärnu Maakohus oma kaalutusõigust. Ringkonnakohus leidis, et kaebajatel oli olnud võimalus vaidlustada apellatsioonkaebuses asjaolude tuvastamine ja tõendite hindamine maakohtus. Kuid ükski apellatsioonkaebuses esitatud väidetest ei andnud alust kõnealuses asjas muule järeldusele jõudmiseks. Ringkonnakohus viitas 24. novembril 2014. aastal hageja esitatud kohaliku ajalehe artiklitele, mille alusel ringkonnakohus leidis, et selle konkreetse valla rapsisaak võis tõepoolest olla eeldatavalt Eesti riiklikust keskmisest suurem. Kuid ringkonnakohus ei võtnud selles artiklis nimetatud rekordsaagikust arvesse, et muuta maakohtu kasutatud kalkulatsiooni, vaid nõustus meetodiga, mille järgi kasutati hageja naabri rapsisaagi ja kaebajate pakutud saagikuse kaalutud keskmist. Vastuseks kaebajate apellatsioonkaebusele märkis ringkonnakohus, et Pärnu Maakohus ei olnud tähelepanuta jätnud nende väidet, et eeldatav saagikus ei olene ainuüksi põllu asukohast, vaid ka muudest teguritest. Samuti leidis ringkonnakohus, et kaebajad ei olnud vaidlustanud ühtki konkreetset kuluartiklit, mida hageja oli väidetavalt säästnud, ja jõudis järeldusele, et viimase väiteid säästetud kulude kohta ei saa pidada mõeldamatuks.

11. 15. juunil 2015. aastal jättis Riigikohus ringkonnakohtu otsuse jõusse, keeldudes kaebajate õigusküsimustes esitatud kassatsioonkaebust menetlusse võtmast.

B. Asjakohane riigisisene õigus ja kohtupraktika

1. Asjakohane riigisisene õigus

12. Kõne all oleval ajal kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) sätted olid sõnastatud järgmiselt.

§ 656. Menetlusõiguse normi rikkumise tagajärjed

„(1) Ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse apellatsioonkaebuse põhjendusest ja selles esitatud asjaoludest olenemata ja saadab asja uueks arutamiseks esimese astme kohtule, kui esimese astme kohtus:

1) on oluliselt rikutud õigusliku ärakuulamise või menetluse avalikkuse põhimõtet;

[---]

(2) Ringkonnakohus ei pea käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud juhul asja uueks arutamiseks saatma, kui rikkumine on võimalik kõrvaldada apellatsioonimenetluses. Ringkonnakohtul on õigus apellatsioonkaebuse põhjendusest olenemata tühistada esimese astme kohtu otsus ja saata asi uueks arutamiseks esimese astme kohtule ka teiste menetlusõiguse normide olulise rikkumise tõttu, kui rikkumist ei ole võimalik apellatsioonimenetluses kõrvaldada.

[---]”

2. Asjakohane riigisisene kohtupraktika

13. Riigikohus kinnitas oma otsustes asjades nr 3-2-1-142-04 (14.12.2004) ja 3-2-1-52-16 (16.06.2016), et kui alama astme kohus on rikkunud menetlusõigust viisil, mis rikkus poolte võrdse kohtlemise põhimõtet tsiviilmenetluses, on Riigikohus valmis alama astme kohtu otsuse tühistama ja saatma asja alama astme kohtule uueks arutamiseks.

14. Tsiviilasjas (nr 3-2-1-156-14) 17. veebruaril 2015. aastal tehtud otsuses nõustus Riigikohus kostjaga, et esimese astme kohus (Harju Maakohus) kohtles pooli ebavõrdselt, rikkudes sellega tsiviilkohtumenetluse seadustikku (mõlemad pooled esitasid oma seisukohad hilinenult, kuid maakohus jättis oma otsuses tähelepanuta üksnes kostja hilinenult esitatud seisukohad). Riigikohus leidis, et asjaolu, et ringkonnakohus eiras maakohtu rikkumist, ei ole aga menetlusõiguse niivõrd oluline rikkumine, mis oleks ringkonnakohtu otsuse tühistamise aluseks, kuna pooled ei esitanud oma seisukohtades uusi väiteid ega asjaolusid.

KAEBUS

15. Kaebajad kaebasid konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel, et õigust õiglasele ja võistlevale kohtumenetlusele rikkudes ei edastanud Pärnu Maakohus neile hageja viimaseid seisukohti ega tõendeid, mistõttu ei saanud nad vastuseks esitada omapoolseid seisukohti ja tõendeid.

ÕIGUSKÜSIMUSED

Konventsiooni artikli 6 lõike 1 väidetav rikkumine

16. Konventsiooni artikli 6 lõikele 1 tuginedes väitsid kaebajad, et rikuti nende õigust

õiglasele ja võistlevale kohtumenetlusele. Konventsiooni artikli 6 lõike 1 asjakohane osa on sõnastatud järgmiselt:

„Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste [---] üle otsustamisel õigus õiglasele [---] kohtumenetlusele [---] kohtus.”

1. Poolte seisukohad

(a) Riik

17. Riik pidas kaebust selgelt põhjendamatuks, sest kaebajatel oli võimalik edasi kaevata ja nende õiguste menetlusõiguslikku rikkumist Pärnu Maakohtu poolt arutas ja selle heastas ringkonnakohus, kes põhjendas oma otsust piisavalt. Kuna kaebajate apellatsioonkaebuses esitatud täiendavad seisukohad ei andnud alust erinevale järeldusele jõudmiseks ja menetlusnormide rikkumine ei mõjutanud asja nõuetekohast lahendamist (vt punkti 14 eespool), ei saatnud ringkonnakohus asja tagasi uueks arutamiseks.

18. Eespool nimetatud argumenti arvesse võttes leidis riik, et igal juhul ei ole kaebajad kannatanud märkimisväärset kahju. Hageja seisukohad, mida Pärnu Maakohus kaebajatele kättesaadavaks ei olnud teinud, ei sisaldanud midagi uut (hageja väited ja tema kalkulatsioonide alus olid samad) ja maakohus ei tuginenud oma otsuses mis tahes seisukohale, millele kaebajatel ei olnud varem võimalik vastata. Lisaks kordasid kaebajad apellatsioonkaebuses sisuliselt oma varasemaid väiteid. Tõendeid, mille kaebajad esitasid koos apellatsioonkaebusega ja mida nad oma apellatsioonkaebuses üksikasjalikult kirjeldasid, oleksid nad võinud esitada ka varasemas menetlusstaadiumis. Asjaolu, et Pärnu Maakohus alandas hagejale makstavat kahjuhüvitist algselt pakutud säästetud kulusid kahekordistades (vt punkti 7 eespool), võib käsitleda nõustumisega kaebajate väitega, et hageja algsed kalkulatsioonid ei olnud õiged.

(b) Kaebajad

19. Kaebajad väitsid, et menetlusnormide rikkumist ei olnud heastatud, sest ringkonnakohus oli keeldunud vastu võtmast tõendeid, mida nad soovisid esitada vastuseks hageja 24. novembri 2014. aasta seisukohtadele ja mida seetõttu riigisiseses menetluses kunagi ei uuritud. Sellest tulenevalt jäeti nad ilma võimalusest tõendada oma väiteid ja vastuväiteid, nagu on riigisiseses õiguses nõutud. Kaebajad väitsid, et neil oleks pidanud olema õigus riigi kohtu antud tähtaja jooksul esitada tõendeid mis tahes menetlusstaadiumis olenevalt nende strateegiast ja teise menetlusosalise esitatud tõenditest.

20. Ühtlasi väitsid nad, et niivõrd, kui võrd maakohus tegi kaalutusõigusel põhineva otsuse kõikide tema käsutuses olevate tõendite alusel, ei viita miski sellele, et kohus ei võtnud muu hulgas arvesse hageja 24. novembril 2014. aastal esitatud tõendeid. Nad märkisid, et nendest tõenditest nähtus, et keskmine rapsisaak kõnealuses vallas oli Eesti suurim, ja maakohus mõistis neilt tõepoolest välja suurema kahjuhüvitise kui selle, mis oleks arvatatud Eesti või maakonna statistilise keskmise alusel. Samuti jäeti nad ilma võimalusest tõendada, et säästetud kulud olid hageja väidetust suuremad.

2. EIK-i hinnang

21. EIK märgib, et riik esitas esialgse vastuväite, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu. Osaliselt kattuvatele väidetele (vt punkte 17 ja 18 eespool) tuginedes väitis riik ka seda, et

kaebajad ei kannatanud märkimisväärset kahju.

22. EIK kordab, et õigus võistlevale kohtumenetlusele tähendab põhimõtteliselt artikli 6 kohaldamisalasse kuuluva kohtumenetluse osaliste võimalust olla informeeritud kõikidest esitatud tõenditest või seisukohtadest ja neid kommenteerida eesmärgiga kohtuotsust mõjutada (vt muu hulgas *M. S. vs. Soome*, nr 46601/99, punkt 32, 22. märts 2005, ja *Nideröst-Huber vs. Šveits*, 18. veebruar 1997, punkt 24, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I). Samas on tõendite lubatavus eelkõige riigisisese õiguse küsimus ja üldjuhul on tõendite hindamine riigi kohtute pädevuses (vt muu hulgas *Elsholz vs. Saksamaa* [suurkoda], nr 25735/94, punkt 66, EIK 2000-VIII). EIK märgib, et õiglase kohtumenetluse õiguse väidetava rikkumise kohta esitatud kaebust läbi vaadates peab ta arvesse võtma menetlust tervikuna, et otsustada, kas menetlus oli õiglane ja kas menetluslike tagatiste väidetav puudumine mõjutas menetluse tulemust (vt eespool viidatud *Elsholz*, punkt 66; vt ka *Özgür Keskin vs. Türgi*, nr 12305/09, punkt 27, 17. oktoober 2017).

23. Käesoleva asja juurde tulles märgib EIK, et kuigi Pärnu Maakohus ei olnud hageja viimaseid seisukohti ja tõendeid kaebajatele kättesaadavaks teinud, ei väitnud kaebajad, et need seisukohad (ja nendega koos esitatud tõendid) ei olnud neile kättesaadavad pärast seda, kui nad olid nendest Pärnu Maakohtu 12. detsembri 2014. aasta otsusest teada saanud. Nad, vastupidi, märkisid oma 12. jaanuari 2015. aasta apellatsioonkaebuses konkreetselt, et neil oli võimalik nimetatud seisukohtadega 7. jaanuaril 2015. aastal tutvuda ning et lisaks menetluses varem tehtud avaldustele soovivad nad esitada vastuväiteid hageja seisukohtadele, mida neile algselt ei edastatud (vt punkti 8 eespool).

24. Eespool toodust tulenevalt kordab EIK oma väljakujunenud praktikat, mille järgi võib esimese astme kohtus tehtud viga heastada apellatsiooniastmes, kui asjaomasel kohtul on täielik pädevus vaidlustatud otsus tühistada ja teha ise uus otsus või saata asi uueks arutamiseks erapooletule asutusele (vrd eespool viidatud *M. S.*, punkt 35, 22. märts 2005, ja *Karsu vs. Türgi*, nr 52438/08, 7. märts 2017).

25. Kooskõlas oma praktikaga leiab EIK, et esimese astme kohtu kahetsusväärne menetluslik viga heastati, sest kaebajatel oli võimalik kõnealuste seisukohtadega tutvuda ja vastata neile apellatsioonkaebuses ringkonnakohtusse, kellel oli pädevus (kui ta pidas seda põhjendatuks) saata asi uueks arutamiseks või otsus tühistada ja teha ise uus otsus (vt punkte 12, 13 ja 14 eespool). Käesolevas asjas võttis ringkonnakohtus kaebajate apellatsioonkaebuses esitatud väiteid arvesse, kuid leidis, et need ei andnud alust Pärnu Maakohtu otsusest erinevale järeldusele jõudmiseks (vt punkti 10 eespool).

26. Jääb vaid küsimus, kas asjaolu, et ringkonnakohtus keeldus kaebajatelt täiendavaid tõendeid vastu võtmast, muutis menetluse tervikuna ebaõiglaseks.

27. EIK märgib, et tõendid, mida kaebajad soovisid esitada, olid statistiline informatsioon konkreetse maakonna keskmise rapsisaagi kohta ja 2010. aastal toimunud põllukultuuride kasvatamise võistluse brošüür (vt punkti 8 eespool).

28. EIK märgib esiteks, et kaebajad väitsid juba maakohtus, et hageja eeldatav saagikus ei saanud olla nii suur ja tema säästetud kulud nii madalad, nagu ta väitis, ning esitasid (statistilisi) tõendeid selle kohta (vt punkti 4 eespool). Sellest tulenevalt ei olnud tõendid, mida nad soovisid apellatsioonikohtus esitada, uued ja samuti ei tõendanud need uusi asjaolusid, vaid pigem kinnitasid nende varem esitatud seisukohta.

29. Sellest tulenevalt märgib EIK, et kaebaja vastavaid väiteid oli Pärnu Maakohus juba arvesse võtnud. Maakohus leidis esiteks, et kumbki menetlusosalistest ei olnud veenvalt tõendanud, kui suure rapsisaagi täpselt oleks hageja saanud, kui kaebajad ei oleks tema saaki hävitanud, ja kasutas hoopis menetlusosaliste pakutud numbrite kaalutud keskmist (vt

punkti 7 eespool). Teiseks, maakohus küll selgitas, miks ta ei tuginenud kalkulatsiooni tegemisel kaebajate esitatud statistilisele informatsioonile, kuid kahekordistas siiski hageja nimetatud säästetud kulud ja vähendas sellest tulenevalt viimasele makstavat hüvitist (*ibid.*) Sellist saagikuse ja säästetud kulude kalkulatsiooni ei saa iseenesest kritiseerida. Ei ole EIK-i ülesanne asendada riigi kohtute asjaoludele antud hinnang enda omaga ega teha riigi kohtutele ettekirjutusi, milliseid tõendeid ja millises ulatuses nad oleksid pidanud veenvaks pidama ja milliseid mitte.

30. Eespool toodust tulenevalt leiab EIK, et ringkonnakohtu otsus kaebajate täiendavaid tõendeid toimikusse mitte võtta ei mõjutanud õiglast tasakaalu menetlusosaliste vahel selliselt, et oleks muutnud menetluse tervikuna ebaõiglaseks. Eeltoodu tõttu leiab EIK, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ja tuleb jätta konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a ja lõike 4 kohaselt läbi vaatamata.

Sellest lähtudes EIK ühehäälselt

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 25. oktoobril 2018.

Hasan Bakırcı
Sekretäri asetäitja

Ledi Bianku
Esimees